

Zgodbe s poti

Evald Flisar: *Zgodbe s poti*;

Vodnikova založba, Ljubljana 2000

Popotnik, potovanje, pot so prastari simboli za človeka in njegovo iskanje resnice in smisla. Pojavljajo se v svetih spisih in literaturi vseh kulturnih krogov, v zavesti slovenskega bralca pa jih že dvajset let intenzivno oživlja Evald Flisar. Posledice so težko izmerljive, morda bi se jih dalo dokazati samo na osebni ravni, pa vendar ni pretirana sodba, da je Flisarju uspelo senzibilizirati lepo število Slovencev in Slovencev. To je v očeh vseh, ki umetnosti ne odrekamo poslednjega poslanstva, velik dosežek. Beseda pot v naslovu knjige, o kateri pišem, usmerja bralčeva pričakovanja na dveh ravneh: navaja ga k misli, da se med platnicami skrivajo potopisne zgodbe;

obenem ga spomni, da potovanje pri Flisarju nikoli ni samo geografsko. Z branjem se prvo pričakovanje več kot samo izpolni, saj se izkaže, da se zgodbe zvrstno navezujejo na tradicijo *short story*, v kateri je dogajanje zmeraj usmerjeno k preobratu; za izpolnitev drugega pričakovanja je potrebno nekaj bralskega napora.

Naslov, pod katerim je Flisar zbral triindvajset kratkih zgodb, je kot kažipot, ki ne kaže v čisto pravo smer, pa vseeno ne zavaja. Potovanje je v tej knjigi na prvi pogled samo okvir ali izgovor, s katerim je pisatelj "iznašel" svojega pripovedovalca; vendar ni samo to. Okvirna zgodba ni podana eksplicitno, lahko pa jo vsaj deloma rekonstruiramo: pripovedovalec, največkrat ga spremlja žena, potuje po svetu. O njem vemo bore malo, o ženi še manj. Ne vemo, kaj ju žene na pot, ne, kam sta namenjena. Zamolčani podatki so zmeraj pomenljivi, tudi v Flisarjevi knjigi je tako. Na simbolni ravni je pripovedovalec nekdo, ki ničesar ne išče; še tega ne ve, da ga bo cilj nekoč doletel. Tak način potovanja oziroma življenja me spominja na znano anekdoto o vojaku, ki je pobral vsak papir in vneto ponavljal: "Ni to," dokler ni v svojih rokah zagledal odpušnice. V *Zgodbah s poti* je simbolni pomen potovanja skrit v podtekstu in od bralca je odvisno, ali ga bo prepoznal. Ker prvoosebni pripovedovalec ne živi za dosego cilja, ni junak v pravem pomenu besede. V reki življenja pluje s tokom, motri dogajanje okoli sebe, in samo kadar za trenutek zaide v vrtinec, brez pretiranega zanosa prizna, da je tudi sam del opazovanega sveta. Romantični pesnik William

Wordsworth bi pripomnil, da je zato "njegova naloga slajša". Kaj pa Flisar? Za njegove potopise in romane so značilne refleksivne pasaje, v katerih prvoosebni pripovedovalec podrobno analizira svoje motive in ravnanja. Čeprav so v *Zgodbe s poti* vključene tudi nekatere že objavljene zgodbe, v njih takih razmišljanj seveda ni – žanr kratke zgodbe jih ne bi prenesel. Zdi pa se, da ekonomija pripovedovanja ni edini razlog za zmanjšani obseg introspekcije, saj jo je pisatelj črtal tudi tam, kjer bi jo lahko ohranil. V prvotni zgodbi *Ukijev srečni dan* je preobrat posledica bolečega analiziranja samega sebe: mož in žena sta revnemu dečku z izletom sicer polepšala dan, vendar je pripovedovalec ob mučnem slovesu spoznal, da sta v resnici zagrešila zločin, saj sta dečka pahnila v svet hrepenenja in bolečine. To spoznanje spominja na poanto v Cankarjevi *Skodelici kave*. V *Zgodbah s poti* je konec drugačen, poanta je bolj zabrisana, pripovedovalčev zorni kot je manj pomemben. Ker se pripovedovalec ne spusti v analizo svojega ravnanja, lahko bralec bolj sočustvuje z Ukijem, v njegovi bolečini laže prepozna svojo. Preobrat se torej ne zgodi na knjižnih straneh, ampak v zavesti bralca. V prenovljeni zgodbi *Gospodar vlaka* je pisatelj s podvojenim preobratom dosegel dvoje: ironiziral je stališče pripovedovalca in pokazal, da svet obvladuje drugačen, bolj dejaven tip ljudi. V starejši različici se je pripovedovalec, potem ko si je temeljito izprašal vest, odpravil na hodnik vlaka, da bi Indijca, ki je trpel zaradi navzočnosti potnikov iz nižje kaste, povabil v svojo kabino. Preobrat se je

podobno kot v *Ukijevem srečnem dnevu* ali v *Skodelici kave* zgodil zaradi pripovedovalčeve samorefleksije. V novem *Gospodarju vlaka* sledi še en preobrat, saj je Indijec, medtem ko se je pripovedovalec obtoževal samopašnosti, oropal vse potnike, ki so mu zaupljivo odprli vrata. Pripovedovalec je torej izkusil, da svet ne dovoli zares učinkovite analize lastnih motivov in ravnanja. Ko že misli, da se je dokopal do resnice o sebi, se zunanji podatki, brez katerih ni samorefleksije, drastično spremenijo. In poanta? Tudi bralec mora priznati, da noben odgovor na vprašanje, kdo sem, ni dokončen; rok njegove uporabnosti je zmeraj omejen, ker izhaja iz določenih okoliščin. Ko se te spremenijo, se spremeni tudi odgovor.

Flisarjev pripovedovalec največkrat govori o ljudeh, ki mu dobesedno prekrizajo pot. To so bodisi domačini ali ljudje, ki so se v tujih krajih znašli iz različnih razlogov, na primer kot turisti. Med njimi so osebe, ki si prizadevajo rešiti problem ali doseči zastavljeni cilj, pa tudi ljudje, ki se jim spremembe dogajajo, ne da bi sami mignili s prstom. Vrhunec zgodbe ali preobrat je skoraj zmeraj dogodek, ki dogajanje premesti iz zunanjega sveta v notranjost nastopajočih. Učinek emocionalne energije, ki jo sprosti nepričakovani dogodek, je po navadi zdravilen. V najboljšem primeru se izkaže, da so vzorci, po katerih je oseba živela, preseženi; neka tančica se dvigne in življenje dobi nov zagon. Vendar ni vsak konec tako srečen; včasih so zunanje okoliščine močnejše od posameznika, zato se mora življenje vrniti na stari tir. Človek pogosto ne odloča o sebi, saj namesto njega to počnejo

bogovi (*Brez vozovnice*), neznane sile (*Safari, Šarlatan, Duhovi*), usoda (*Uki-jev srečni dan*) ali pa kar soljudje (*Teža ljubezni, Razbojniki, Državni udar*). Knjiga *Zgodbe s poti* je zaradi večšega pripovedovanja, zanimivih in včasih duhovitih preobratov ter zaradi interpretacijske odprtosti nadvse privlačno branje. Ker se mi dozdeva, da je glavni junak te knjige njen pripovedovalec, naj končam z njim. V zgodbi *Portret* je postavljen v vlogo opazovanega objekta, saj si ga je za svoj model izbral avstralski domorodec. Izkaže se, da domnevni slavni slikar pozna en sam motiv: samega sebe. Ko pripovedovalec odkrije, da so v slikarjevem bloku sami avtoportreti, ga najbolj preseneti, da vsi kažejo belca. Ker odkritja ne komentira, je razmislek o podobnosti med slikarjevim in pripovedovalčevim početjem prepuščen bralcu. Kadar pripoveduje o drugih, pripoveduje o sebi; kadar pripoveduje o sebi, pripoveduje o nas. Ali bi si lahko želeli več?

Darja Pavlič

Darja Pavlič je diplomirala iz primerjalne književnosti in literarne teorije ter sociologije kulture. Magisterij o podobju v poeziji je opravila leta 1996. Literarne kritike je objavljala v *Literaturi, Sodobnosti, Dnevniku* in *Slovcu*. Zaposlena je na Pedagoški fakulteti v Mariboru.

Magija pripovedovanja

Evald Flisar: *Zgodbe s poti*, spremna beseda
Andrej Blatnik, Vodnikova založba, 2000

Konec leta 2000 je pri Vodnikovi založbi iz Ljubljane, skupaj s petim ponatisom romana *Čarovnikov vajenec* in tretjim ponatisom romana *Potovanje predaleč*, izšla tudi nova knjiga Evalda Flisarja z naslovom *Zgodbe s poti*. Že naslov knjige, ki nam Flisarja, enega izmed najbolj branih slovenskih pisateljev, potopisca, romanopisca in dramatika, razkriva tudi kot odličnega zgodbarja, kaže na dve bistveni značilnosti njegovega pripovedništva nasploh. Gre za literaturo, v kateri je tudi v postmodernem času ohranjena zgodba, in to predvsem tista, ki temelji na življenjskih izkušnjah popotnika po skoraj vsem svetu in tistega, ki hkrati nenehno tava po brezizhodnih poteh labirinta v sebi. Prav ta horizontala potovanj Slovenca oziroma Evropejca po bolj ali manj eksotičnih in še ne dovolj znanih pokrajinah Afrike, Avstralije, Azije in Južne Amerike in vertikalna poskusov ugotavljanja, kaj se nahaja v globinah njegovega bitja, ter poletov misli in domišljije, s katerima skuša dojeti osrednjo skrivnost celotnega vesolja, sta križ, ki si ga je Flisar izbral in ga nosi že četrto stoletja. Z bolečino in užitek hkrati, če ne tudi z užitek v bolečini. In v tem ne vidim večje paradoksalnosti kot v življenju samem, ki ga Flisar skuša v svoji prozi, v kateri se prepletajo avtobiografske in metafizijske plati, povedati ne patetično in ne hedonistično, temveč z nasmehom, z ironijo in avtoironijo, ki